

Priloga: Rzd-01-20-00007-01

Datum: 25.5.2020

opis enote nesnovne kulturne dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE

EID: **2-00045**

Ime enote: **Izdelovanje drevákov**

Sinonimi imena enote:

Notranjski drevák

2. OPIS ENOTE DEDIŠČINE

Zvrst dediščine: **gospodarska znanja in veščine**

Podzvrsti:

rokodelska in obrtniška znanja, transport, znanja o prostoru

Tipološka gesla:

izdelava plovila, tesarjenje, čolnarjenje

Kratek opis:

Drevák je avtohtono leseno plovilo, katerega izdelava je značilna za celotno porečje reke Ljubljanice. Danes ga izdelujejo in uporabljajo le še na Cerkniškem jezeru: za ribolov, reševanje in v turistično-rekreativne namene.

Opis:

Drevák je avtohtono leseno plovilo, katerega izdelava je značilna za celotno porečje reke Ljubljanice. Po obliki in načinu izdelave je poznan na notranjskih kraških poljih. Danes ga izdelujejo in uporabljajo le še na Cerkniškem jezeru: za ribolov, reševanje in v turistično-rekreativne namene.

Pri izdelavi dreváka mojstri uporabljajo starejše ročno orodje: ročno žago s tremi ročaji za krivine ali žaganje klade, tesarske sekire (plenkačo, žatlako, puntaho, teslo), sekirico, skublo, oblič, dleto, svedre in žago za fuge. Nekateri si mimo izročila pomagajo tudi z električnimi orodji in modernimi vijaki.

Drevák je zgrajen iz lesenih gradnikov: 2 čolnici (stranici), 1 do 3 talne platice (deske) ter 1 do 3 talni 'krivci' (krivin) za premec in krmo. Na premec za učvrstitev pritrdijo še 'klun' in na krmo 'rtvú' (deski iz tršega lesa). Na čolnici pritrdijo 2 ali 3 'grzice' (nastavke) za vesla. Glede na namen in razpoložljiv material je drevák dolg od 6 do 14 m, pri vseh dolžinah pa širok med 1 in 1,10 m.

Izdelan je iz lesa gostorasle jelke (lat. *Abies alba*). Drevo je treba zaradi primerne kakovosti lesa posekati ob polni luni med novembrom in marcem. Deblo olupijo, na gornjem delu pa pustijo veje, da iz njega potegnejo še preostalo vlago, saj je les tako lažji, bolj odporen in trden. Za 'krivce' je primerna ukrivljena jelka, ki zraste le na strmih pobočju.

Izdelava dreváka traja do 360 ur. Od 170 do 180 ur potrebujejo za sestavljanje in 'upasovanje' (prileganje). Zahtevno je ročno žaganje 'krivca', pri čemer so potrebni trije pomočniki. Deblo za čolnici obtešajo z zunanje strani na ajdovo zrno tako, da je širina čolnice v bočnem delu ožja, v talnem pa do dvakrat širša. Deblo nato prežagajo na pol in čolnici izdolbejo še z notranje strani. Iz hloda pripravijo talne platice, debele okoli 5 cm. Nato po šabloni izžagajo 'krivce' premca, ki so dolgi

okoli 1,60 m, in 'krivce' krme, ki so krajši za 20 cm.

Talni platici sestavijo tako, da je dno čolna obrnjeno navzgor, in ju po šabloni upašejo tako, da je dno dvignjeno proti sredini, ker to zagotavlja lažje krmarjenje čolna in vzdrževanje smeri. Z verigami, 'rajkeljni' (tanjšimi svežimi debli za povezovanje) in 'kajlami' (zagozdami) speto in stisnjeno dno dodajo k čolnicama. Med upasovanjem na stikih žagajo toliko časa, da se popolnoma priležejo. Nato upašejo še 'krivce' premca in krme. V čolnici, talne platice in 'krivce' enakomerno izdolbejo utore, kamor zabijejo 100 do 120 kovanih in 12 do 18 cm dolgih štiroglatih 'cvekov' (žebeljev) z zakrivljeno glavo, da se ne vrtijo po vzdolžni osi in ne poškodujejo lesa. Zabijajo samo na zunanji strani dna, zaporedno z ene in druge strani. Na koncu čoln oskobljajo in obrusijo z obeh strani. Za tesnjenje v stike nabijejo konopljino 'špago' (vrv). Na premcu namestijo 'rinko' (obroček) in 'klun' za verigo za vezanje čolna, na krmo pa 'rtvú'. Oboje je iz trše jesenovine ali hrastovine. Na robu čolnic v krmnem delu z zamikom, da se veslača ne ovirata, namestijo najmanj dve javorjevi ali hrastovi 'grzici', v kateri uvijejo leskovo, 'sòbratovo' ali 'rabutovo trto' za vtikanje okoli 2,8 m dolgega vesla iz javorjevine. V plitvi vodi veslajo 'operaje' (se odrivajo od dna), v globoki vodi pa na 'kontrapezo' (z vzvodom) 'u cigi' (v 'trto' vtaknjeno veslo). Za prevoz ljudi na čolnici kot klopi prečno namestijo jèlove deske. V dreváku je tudi vevnica ('polača'), s katero ob plutju iz čolna mečejo vodo.

Slikovno gradivo in pričevanja informatorjev omogočajo sklep, da je bila oblika notranjskega dreváka prisotna najmanj od 17. stoletja in do prve polovice 60. let 20. stoletja na Ljubljanskem barju, Planinskem polju, Cerkniskem jezeru in v Loški dolini. Najnovejše arheološke raziskave konstrukcije rimske tovarne ladje v Ljubljani dopuščajo možnost, da je tradicija prisotna že od antike. V preteklosti so te čolne uporabljali za prevoz ljudi, živali ter raznih vrst tovora in ribolov v času ojezeritev kraških polj v porečju reke Ljubljanice. Na Ljubljanskem barju je drevák več stoletij služil kot pomembno transportno plovilo za prevoz tovora med Vrhniko in Ljubljano. Znanje izdelave drevákov se je večinoma prenašalo iz roda v rod.

Datacija:

rimska doba (domnevno), 17. stol.

3. LOKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

Naselje: **DOLENJE JEZERO (CERKNICA)**

Opis lokacije:

Porečje Ljubljanice: Ljubljansko barje, Planinsko polje, Cerknisko jezero, Loška dolina

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **450490** X: **70550**

4. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

več nosilcev

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02_00045.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Miran Erič, 2013

6. VARSTVENE USMERITVE ZA ENOTO

Kategorija usmeritev: **drugi ukrepi ohranjanja nesnovne dediščine**

Opis usmeritev:

osnovne varstvene usmeritve za živo dediščino

7. PRISTOJNOSTI

Pristojna institucija: **OE Notranjski muzej Postojna Zavoda Znanje Postojna**

Strokovna področja:

etnologija, ladjedelstvo, arheologija, gozdarstvo, lesarstvo

8. POVEZAVA ENOTE Z DRUGIMI ENOTAMI REGISTRA

Register nesnovne kulturne dediščine:

Register nepremične kulturne dediščine:

Register premične kulturne dediščine:

9. UTEMELJITEV VPISA

Mojstrstvo izdelave dreváka je dragocena veščina, ki se je ohranila do danes. Na podlagi virov je znano, da je tradicija izdelave na območju porečja Ljublanice, predvsem na Ljubljanskem barju, Planinskem polju, Cerknškem jezeru in v Loški dolini prisotna vsaj od 17. stoletja, najnovejše arheološke raziskave konstrukcije rimske tovorne ladje v Ljublanici pa dopuščajo možnost, da je tradicija prisotna že od antike.

Vse do začetka 20. stoletja je bila raba dreváka za transport med Ljubljano in Vrhniko in drugje po Ljubljanskem barju običajna. V vsem porečju reke Ljublanice je bil gospodarsko plovilo za vsakdanja opravila prebivalcev ob pogosto poplavljenih ali začasno ojezerjenih kraških poljih. Zaradi spremenjenih razmer v transportu je v prvi polovici 20. stoletja potreba po rabi drevákov usahnila. Kljub delno spremenjeni tehniki, materialom in rabi drevákov skozi čas ostajajo ključni elementi nespremenjeni. Prizadevanja za ohranjanje znanja izdelave notranjskega dreváka in njegove rabe utrjujejo pomen tradicije in ohranjanja kulturne identitete prebivalcev ob kraških poljih. Dediči tradicionalne izdelave plovila so se obdržali le ob Cerknškem jezeru.

10. OMEJITVE GLEDE JAVNOSTI PODATKOV

Omejitve: **ni omejitev glede javnosti podatkov**

11. OPOMBE

12. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **> 30 m**

Natančnost območja: **območje ni določeno**

13. VPIS V REGISTER

Vpis dne: **16.12.2015**

Št.: **Rzd-01-15-00029-03**

Razlog: **pobuda**

14. SPREMEMBA REGISTRA

Sprememba dne: **25.5.2020**

Št.: **Rzd-01-20-00007-03**

Razlog: **pobuda**

15. IZBRIS IZ REGISTRA

Izbris dne:

Št.:

Razlog:

16. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-15-00029-11-01

Datum: 16.12.2015

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00045**

Ime enote: **Izdelovanje drevákov**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **127**

**Anton Lovko v sodelovanju s Hišo izročila, izpostava Vrdjan
Dolenje Jezero 15, 1380 Cerknica**

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Anton Lovko, po domače Vrdjan Tone, mizarški mojster v pokoju, je prvi drevák izdelal za ribolov leta 1972. O izdelavi ga je poučil Alojz Martinčič, Kržišarjev z Otoka, ki se je sam še kot mlad fant večine izdelovanja naučil ob Juriju Godeši, znanem izdelovalcu drevákov iz Dolenjega Jezera. Anton Lovko je od Martinčiča dobil nekaj napotkov in tudi nekaj Godeševega orodja za izdelavo drevákov. Z naslednjimi, izdelal jih je 16, je pridobil bogate izkušnje in znanje, ki ga v vasi Dolenje Jezero, v kateri ima delavnico, prenaša naprej na svoja sinova in vnuke ter druge zainteresirane javnosti in medije. Anton Lovko se je pri prenašanju znanja izdelave drevákov okoli leta 1995 povezal z Ljubo Jenče (Hiša izročila), ki v sodelovanju z Notranjskim regijskim parkom in Kravanjevo hišo izvaja izobraževanja in delavnice tradicionalne izdelave notranjskega dreváka, organizira promocijo in širi vedenje o tem pomembnem kulturnem elementu z območja Cerknškega jezera. O izdelavi dreváka je bil leta 2005 posnet tudi dokumentarni film RTV SLO v režiji Jasne Hribernik Zadnji čoln, v katerem je Anton Lovko prikazal izdelavo in rabo dreváka na Cerknškem jezeru. Leta 2014 je Hiša izročila ob pomoči Norveškega finančnega mehanizma in v sodelovanju z Antonom Lovkom izvedla izdelavo novega dreváka; v okviru svojega učnega procesa so bili v postopek izdelave vključeni tudi dijaki Srednje gozdarske in lesarske šole iz Postojne, s čimer je bilo poskrbljeno za prenos znanja na širšo skupino bodočih strokovnjakov na področju gozdarstva in lesarstva.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **DOLENJE JEZERO (CERKNICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **450494** X: **70495**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00127.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:
Ljuba Jenče, 2014

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **16.12.2015**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-15-00029-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI

Številka Rzd-01-15-00029-11-02

Datum: 16.12.2015

opis nosilca enote žive dediščine

1. IDENTIFIKACIJA ENOTE DEDIŠČINE

EID: **02-00045**

Ime enote: **Izdelovanje drevákov**

2. NOSILEC IZROČILA, ZNANJA ALI DEJAVNOSTI

Nosilec:

Identifikacija nosilca: **128**

**Vekoslav Kebe, Zavod za ohranjanje naravne in kulturne dediščine – Jezerski Hram
Dolenje Jezero 1e, 1380 Cerknica**

<http://jezerski-hram.si/>

3. OPIS DEJAVNOSTI NOSILCA

Opis (posebnosti glede na opis enote dediščine):

Vekoslav Kebe se v svojih raziskovanjih in predstavitvah ter interpretacijah v okviru Zavoda Jezerski hram že več kot 20 let osredotoča na izobraževanje in ozaveščanje javnosti o varovanju kulturne dediščine Cerkniškega polja z jezerom. Dediščino z muzejsko dejavnostjo ponuja najširši javnosti.

Leta 2010 je v sodelovanju z Zavodom za kulturno dediščino Slovenije in organizacijo s področja ohranjanja kulturne dediščine Evrope – Europa Nostra Norway ter z lokalnimi prebivalci vzpostavil Etno park in v njem uredil kozolec, zbirke kmečkega orodja in delavnico za izdelavo drevákov, ki je nastala že leta 2005 s strokovno podporo Slovenskega etnografskega muzeja in finančno podporo Ministrstva za kulturo.

Vekoslav Kebe, ki izdeluje dreváke po starih predlogah, ima v delavnici zbrano in razstavljeno vse za izdelavo potrebno orodje, s fotografijami pa je sistematično prikazan postopek izdelave. Prvega, poimenovanega Matevž, ki je meril 12 metrov, je izdelal v spomin na starega očeta Matevža, ki je tudi izdeloval dreváke. Pri tem mu je z napotki za izdelavo pomagal mojster Anton Lovko. Znanje izdelave drevákov je pridobil na domači kmetiji, kjer so Matevževi Kebeči izdelovali čolne, ter z več kot desetletnim raziskovanjem tehnike izdelave v vaseh ob jezeru.

Svoje znanje izdelave prenaša na mlajše generacije predvsem s predstavitvami v okviru izobraževalnih programov Zavoda Jezerski Hram. Ti so namreč vključeni v del nacionalnega šolskega kurikulumu. Poleg prikaza izdelave čolna zavod organizira tudi občasno splovitev jezerskega čolna dreváka. Skupno z aktivnostmi v okviru delavnice izdelave dreváka to omogoča večjo vključevanje dediščine v sodobno življenje in trajnostni razvoj ter hkrati omogoča dostopnost dediščine različnim ciljnim skupinam, tudi ljudem s posebnimi potrebami. Za posebne zasluge pri varovanju in popularizaciji cerkniške dediščine je v letu 2010 nosilec izročila prejel Častno Valvasorjevo priznanje Slovenskega muzejskega društva.

4. LOKACIJA NOSILCA

Naselje: **DOLENJE JEZERO (CERKNICA)**

Geokode lokacije (G-K koordinate centroida): Y: **450656**

X: **70507**

5. KARAKTERISTIČNI PRIKAZ

Foto datoteka: **KF_02N_00128.jpg**

Avtorstvo in avtorske pravice prikaza:

Nataša Kebe, 2004

6. OPOMBE

7. KVALITETA PODATKOV

Natančnost centroida: **1 m - 3 m**

8. VPIS NOSILCA

Vpis dne: **16.12.2015**

Razlog: **pobuda**

Številka: **Rzd-01-15-00029-03**

9. SPREMEMBA NOSILCA

Sprememba dne:

Razlog:

Številka:

10. IZBRIS NOSILCA

Izbris dne:

Razlog:

Številka:

11. ZAZNAMKI